

Nauka przekracza wszelkie granice

(Tezy wystąpienia na seminarium PTE i KNE PAN)

O najbardziej wartościowych badaniach i osiągnięciach naukowych mówimy, że przesuwają one granice badań (*research frontiers*), czy granice nauki, albo poznania. Na tym polega rozwój nauki. Sami naukowcy stworzyli jednak wiele podziałów, czy granic, wewnątrz nauki, wyodrębniając obszary nauki, dziedziny nauki i dyscypliny naukowe. Wyodrębnia się także specjalności naukowe i pola badawcze wewnątrz dyscyplin. Nazywam to budowaniem opłotków w nauce. Niektórzy badacze okopali się w tych opłotkach i bronią naruszania tych granic. To bardzo zła postawa, nie sprzyjająca postępowi w nauce.

Opłotki w nauce

Wyraźne określenie pól badawczych dyscyplin, postęp w pogłębianiu specjalizacji naukowej i towarzyszące im wyrafinowanie metodologii, to są niewątpliwe czynniki i symptomy postępu w nauce, pozwalające na to, co Thomas Kuhn nazywa instytucjonalizacją nauki i tworzeniem jej paradygmatycznych podstaw. Proces ten ma jednak również ujemne strony, wielokrotnie opisywane. Postępowi w nauce i lawinowemu przyrostowi wiedzy, w większości bardzo szczegółowej i wyspecjalizowanej, nie towarzyszy równie szybki postęp w „wyjaśnianiu świata”; jego najważniejszych problemów i mechanizmów. Dotyczy to także zjawisk i problemów ekonomicznych.

W swojej karierze naukowej byłem wielokrotnie świadkiem, zwłaszcza jako długoletni członek Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów, sporów dotyczących zarówno kompetencji różnych rad naukowych, jak i określenia problematyki prac doktorskich czy habilitacyjnych, w kontekście przyjętych podziałów na dyscypliny wchodzące w skład dziedziny nauk ekonomicznych. Stwierdzano na przykład, że dana rozprawa habilitacyjna, czy szerzej biorąc, dorobek naukowy kandydata, to w 40% problematyka finansów, 30% ekonomii i 30% nauk o zarządzaniu. A sprawa mogła dotyczyć np. teorii przedsiębiorstwa czy teorii rozwoju gospodarczego rozpatrywanych w szerokim kontekście dorobku różnych nauk ekonomicznych. To „aptekarstwo” formalno-dyscyplinowe może nie tylko tłumić nowatorskie badania, ale też bardzo utrudniać kariery naukowe. Wiadomo, że wiele osiągnięć w nauce powstaje na styku nie tylko różnych dyscyplin, ale nawet różnych dziedzin nauki. Stosowane w Polsce struktury formalne funkcjonowania nauki, badań i awansów naukowych dość skutecznie utrudniają przełamywanie „opłotków” i niepotrzebnych barier w rozwoju badań oraz postępu w nauce. Ten stan musi być zmieniony dla dobra polskiej nauki, w tym nauk ekonomicznych.

Granice ekonomii, czy nauk ekonomicznych, ulegają znacznym przesunięciom, a także „rozmarywaniu”. Ekonomisci coraz szerzej korzystają z osiągnięć innych nauk społecznych, nauk przyrodniczych, matematycznych, humanistycznych, a nawet medycznych. Wyłaniają się nowe pola badawcze, które nie mieszczą się w formalnych podziałach dyscyplinowych czy dziedzinowych. Trzeba nie tylko otworzyć przestrzeń dla badań interdyscyplinarnych, czy transdyscyplinarnych, ale stworzyć zachęty dla tego typu badań.

Pochwała interdyscyplinarności

Celem badań interdyscyplinarnych jest odpowiedź na pytania, czy też rozwiązanie problemów badawczych, które są zbyt szerokie i skomplikowane, aby uporać się z nimi mogły poszczególne

dyscypliny nauki i wyspecjalizowani badacze. Wyzwaniem teoretycznym w tym zakresie jest złożoność, kompleksowość i rozległość problematyki badawczej stojących przed współczesną nauką. Jest to bardzo trudna dziedzina badań, czego przejawem jest relatywnie niewielka liczba badań w tym zakresie i stosunkowo nieliczne grono badaczy w nie zaangażowanych. Z drugiej strony, rośnie zapotrzebowanie na takie badania, od których oczekuje się wyjaśnienia i opisanie ważnych zjawisk i problemów, przed którymi staje nauka, zdominowana przez tendencję określaną, jako „naukę w okrucinach”, a więc postępującą specjalizację w badaniach prowadzonych w poszczególnych dyscyplinach naukowych.

Badania interdyscyplinarne korzystają z osiągnięć różnych dyscyplin i specjalności naukowych, integrują te osiągnięcia i na ich podstawie proponują nowe sposoby badań i opisu oraz nowe perspektywy badawcze. R. Szostak stwierdza: „jedną z atrakcyjnych stron badań interdyscyplinarnych jest to, że pozwalają one badaczom na uwolnienie się od ograniczeń jakie stwarzają poszczególne dyscypliny” (Szostak 2012, s. 4). Podobnie do tego zagadnienia podchodzi polski badacz S. Wróbel: „potrzeba interdyscyplinarności jest efektem społecznym takiego wąskospecjalizacyjnego porządku naukowego, jest próbą wyjścia poza przekleństwo eksperckości” (Wróbel 2014, s. 16)

W ostatnich latach pojawiło się w polskiej literaturze naukowej wiele prac przełamujących bariery między wąskimi dyscyplinami, czy nawet dziedzinami nauk, w tym nauk ekonomicznych, społecznych i humanistycznych. Przykładem może być nowatorska praca zbiorowa „Metaekonomia” (2016) czy monografia „Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii” (2016) niżej podpisanego. Spotkały się one ze znacznym zainteresowaniem i wywołały wiele dyskusji. Zachęca to do kontynuowania tego kierunku badań i rozwoju nauki.

Literatura

Gorazda M., Hardt Ł., Kwarciański T. (red.), (2016): *Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii*. Copernicus Center Press, Kraków

Kurczewska J., Lejzerowicz M. (red.) (2014): *Głosy w sprawie interdyscyplinarności. Socjologowie, filozofowie i inni o pojęciach, podejściach i swych doświadczeniach*. Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa

Repko, A.F. (2011): *Interdisciplinary Research: Process and Theory*, Sage Publications, Inc., Thousand Oaks

Repko, A.F., Newel, W.H., Szostak R. (2012): *Case Studies in Interdisciplinary Research*, Sage Publications, Inc., Thousand Oaks

Szostak R. (2012): *The interdisciplinary Research Process* [w:] Repko, A.F., Newel, W.H., Szostak R. (2012): *Case Studies in Interdisciplinary Research*, Sage Publications, Inc., Thousand Oaks

Wilkin J. (2016): *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

Wróbel S. (2014): *Interdyscyplinarność jako efekt dyscyplinarności*. [w:] Kurczewska J., Lejzerowicz M. (red.) (2014): *Głosy w sprawie interdyscyplinarności. Socjologowie, filozofowie i inni o pojęciach, podejściach i swych doświadczeniach*. Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa